

ANDRÉ FERENC

A költészet a történelem kontrasztanyaga

RADNÓTI EGY ROMÁN SZTÁRKÖLTŐ
SZŰRŐJÉN KERESZTÜL

Aki picit is jártas a kortárs román irodalomban, annak jó eséllyel ismerősen cseng Radu Vancu neve: költő, próza-, napló- és esszéíró, egyetemi tanár, aktivista, szerkesztő, irodalomszervező – és még számtalan tevékenységi kört lehetne hozzá rendelni. Költészete mindig a személyes és általános között oszcillál, az irodalom megörögzött szerelmese: verseiben minden abból indul ki és abba fut vissza. Ars poeticája hasonló Billy Collinséhoz, aki így fogalmaz: „az a baj a költészettel / hogy még több vers megírására ösztökél” (ford. Kőrizs Imre). Vancu nem csupán irodalomtudós, egyenesen fanatikus. Bár ez szükségszerű, nem magától értetődő pozíció: írásaiban mindegyre rákérdez az irodalom szerepére, lehetőségére, az olyan alapvető kategóriákra, mint a jó, rossz, szép, rút kérdése az irodalomban – és képes ezeket újszerű, eredeti megvilágításba helyezni.

Lírája vallomásos, a *Frânghia înflorită* (Kivirágzott kötél) című első kötetével már jelentős szakmai sikereket ért el. A kötet poétikája megalapozza Vancu későbbi lírai hangját, amelyben apja öngyilkosságát beszéli ki, és ennek feldolgozásához keres kapaszkodót. Teszi mindezt kellő reflexiós távolsággal, önvizsgálattal és anélkül, hogy a naivitás csapdájába esne.

Vancu az elmúlt évtizedben a román irodalom egyik legnépszerűbb szerzőjévé vált, számos költő poétikájában érhető tetten hatása, sokan egyenesen rajonganak érte. Népszerűségén túl (amit világszerte irodalmi fesztiválok, konferenciák, való részvétel, kiterjedt nemzetközi kapcsolatháló is jelez) ő maga is komoly erőfeszítést fordít az irodalmi közösség működtetésére: a szebeni „Lucian Blaga” egyetem oktatója, szerkesztője a *Transilvania* irodalomtudományos folyóiratnak, valamint a *Poesis Internațional* világgöltészeti folyóiratnak is, ezen felül pedig számos romániai és nemzetközi irodalmi, illetve költészeti fesztivál szervezéséből is kivette a részét. És ezen költészeti fesztiválok mindig impozáns előadókat sorakoztatnak fel, a meghívott költők az Egyesült Államoktól Dél-Amerikáig, Olaszországtól Skandináviáig mindenféle országokból érkeznek, olyan szerzők, akiknek valós olvasói bázisuk van, és komoly poétikai minőséget képviselnek. Manapság az irodalomban, kiváltképp a költészetben ritkaság az ilyesmi, de Vancu tényleg irodalmi sztár.

Éppen ezért, amikor láttam, hogy 2023-ban megjelent az új kötete, a *Kaddish* azonnal be is szereztem a könyvesboltból. Nem tudtam szinte semmit a kötetéről, amikor olvasni kezdtem. Mivel Vancu az angolszász irodalom alapos ismerője (Ezra Pound terjedelmes életművéből már két vaskos kötetnyit fordított románra), azt gondoltam, hogy talán – ha valamihez egyáltalán – Allen Ginsberg *Kaddish* című verséhez fog poétikailag kötődni. Annál nagyobb volt a meglepetésem, amikor már az első versből kiderült, hogy itt Radnóti Miklósról van szó. Értsd: a kortárs román irodalom egyik legjelentősebb képviselője, akinek amúgy (a nemzetközi irodalmi kíváncsiságán túl) semmi szorosabb magyar kötődése nincs, fogja magát és egy egész kötetet szán arra, hogy megírja Radnóti halál utáni verseit Gyarmati Fannihoz. És ami még meglepőbb, hogy a román olvasóközönség rajong ezért a kötetért: elnyerte a rangos Az év verseskötete díjat, számos kritika, irodalmi blog, booktoker áradozik arról, hogy talán ez Vancu legerősebb kötete az irodalom szépségéről és kegyetlenségéről. Tehát a román irodalmi élet – bár Radu Vancu által, közvetve, de – Radnóti Miklósról beszél. Éppen ezért tartottam fontosnak lefordítani most, idén, Radnóti születésének 115. halálának 80. évfordulóján. Ezúton is köszönöm Balogh Endrének és a Prae ki-

adónak, hogy vállalta a kötet megjelentetését, valamint a Román Kulturális Intézetnek, hogy támogatta is a munkát.

A kötet: Radnóti lírai monológjai Fannihoz a tömegsírból, megszakítva Radu Vancu naplószerű jegyzeteivel, melyekben az irodalom szerepéről töpreng. Egyszerre van benne humor és kegyetlenség, szerelem és tragédia, a közhelyek kibontása és érvényre juttatása anélkül, hogy ezt ironikusan dekonstruálná. Eredeti, sajátos költői nyelve a román irodalomban is egyedülálló, éppen ezért bízom benne, hogy a magyar lírai köznyelvhez képest is tud újat, relevánsat mondani. Olyan megállapításokra jut, hogy „A költészet ellátja a sebeket – de nem érzéstelenít” vagy „Szilárd-ságvizsgálat a pokol anyagán: nem ismerek pontosabb meghatározást az irodalomra.”

Radu Vancu az *Against forgetting* című, Carolyn Forché által szerkesztett 1993-as költészeti antológiában talált rá Radnótira. Az antológiában vagy 150 huszadik századi költő versei szerepelnek, amelyek diktatúrák és népirtások kegyetlenségeit mutatják be, az örmény népirtástól kezdődően a délszláv háborúig. A román költőt megragadta Radnóti élettörténete, a versei, a viszonya Gyarmati Fannival. Látszik, hogy nem felszínes a tájékozódása, Vancu valódi filológus: a kötetben számos pontos életrajzi és földrajzi utalás szerepel, nyilvánvaló, hogy alaposan utánanézett Radnótinak. Azonban mégiscsak költői munka, nem szaktanulmány, így az esetleges pontatlanságokat érdemes a lírai fantázia beszüremkedéseként kezelni. És az is gyönyörű, hogy T.S. Eliot, Ezra Pound, Shelley, Borges neve mellett szerepel, ráadásul hozzájuk képest főszereplőként – teljesen méltó módon (bár én elfogult vagyok, imádom Radnóti nyelvi feszes-ségét, érzékenységét és nyersességét, amit képes pazar formai eleganciába foglalni).

A fordítás sokszor nehéz: a román nyelvérzék sokkal megengedőbb a szóismétlésekkel, valamint a teljesen depoetizált lírai nyelvvel, a magyarban másképp hat némiképp a versérzék, ezt Radnóti eleve stilizáló versnyelvének tükrében semmiképp sem hagyhattam figyelmen kívül. Ugyanakkor bizonyos fogalmak szó szerinti és átvitt értelmei közötti árnyalatnyi különbségeket is igyekeztem érzékeltetni, amit a forrásszöveg intenzíven kihasznál. Remélem, az itt közölt ízelítóből is világos lesz, miért ragadott magával annyira ez a költemény, és mindenkit magával sodor majd azon az érzelmi hullámvasúton, amin engem végighordozott.

Radu Vancu (1978, Nagyszeben) költő, író, műfordító, irodalomtudós, szerkesztő, a kortárs román irodalom egyik legnépszerűbb alakja. Több mint tíz önálló verseskötete, két regénye, valamint két naplókötete jelent meg. Ezra Pound teljes költői életművének fordításán dolgozik, továbbá W.B. Yeats és John Berryman munkásságát is tolmácsolta románra. Verseit több mint tíz nyelvre fordították, kötete magyarul Mihók Tamás fordításában: *Hajnali négy. Házas cantók (4 A.M. Cantouri domestice)*, Syllabux kiadó, Bp. 2016. Az itt közölt részlet a *Kaddish* (Max Bleher kiadó, Bukarest, 2023) című kötetéből származik, Vancut a kötet megírásában Radnóti Miklós élettörténete inspirálta. A kötet elnyerte a Fiala Írók Gáláján a 2023-év verseskötete díját, magyarul nemsokára megjelenik a Prae kiadó gondozásában.